

ÚZEMÍ OVLIVNĚNÉ PARDUBICEMI

Abstrakt. Для определения области, испытывающей влияние г. Пардубице, были выданы два основных и три дополнительных критерия. Основным является движение населения пардубицкого административного района в течение восьмидесятилетнего периода и ежедневные поездки на работу в Пардубице. В качестве дополнения приводится движение населения в течение 1930—47 гг., характер заселения и в общих чертах автомобильный транспорт (автобусы). Результаты этих исследований позволяют определить область влияния г. Пардубице. Она протягивается в виде полосы в 61 кв. км в направлении СЗ—ЮВ, которая включает 11 населенных пунктов и 49 % населения района (1950 г.) — вместе с г. Пардубице 75 %. Что касается занятости населения, преобладала в 1956 г. промышленность (74,2 %) над сельским хозяйством (20,2 %) и прочими отраслями.

Prudký a neustálý růst průmyslové výroby Pardubic ovlivňuje více a více okolí města po všech stránkách. Nejdůležitější průmyslové odvětví našeho výrobního plánu, chemie, je zastoupeno ve třech velkých závodech v sousedství města. Rozvoj tohoto odvětví se projevil a ještě se projeví v budoucnosti. Plánované hospodářství ovšem nepočítá jen s vlastním růstem závodů, ale řeší současně otázku dalšího rozvoje v celé šíři, jehož součástí bude také výstavba městem ovlivněného území, které jsem se pokusil vymezit. Pro vymezení ovlivněného území je možno použít několika kritérií, např. růst obyvatelstva a domů v obcích, struktura zaměstnání, denní dojíždění za prací do města, dojíždka za denním nákupem pro domácnost, dojíždění do škol, ráz sídelních jednotek (domů resp. usedlostí), sídelně zeměpisný obraz, vybavenost službami, charakter zemědělství aj. Nikdy však nemůžeme dojít k správnému závěru, jestliže použijeme z uvedených jediné izolovaně. Za ukazatele zvolil jsem dva hlavní a tři doplňkové. Jako hlavní uvažoval jsem jednak růst obyvatelstva za delší řadu (80) let, jednak denní dojíždku za prací do Pardubic. První ukazatel podává obraz dlouhodobého vývoje a druhý pak současný stav. Doplňkovými ukazateli byly: růst obyvatel v období let 1930—1947, sídelně zeměpisný obraz vesnice a autobusová doprava pojatá všeobecně. Aby byl ukázán rozdíl mezi ovlivněným územím a zbývající částí okresu (Pardubice-venkov), bylo vždy provedeno u jednotlivých ukazatelů srovnání na podkladě dat, která nám byla dána k dispozici.

1. Byla sledována měna obyvatelstva ve všech obdobích v pardubickém okresu a pro možnost srovnání i okresu královéhradeckého za dobu posledních osmdesáti let, s časovým rozdělením po 4 obdobích s 20 resp. 21 lety. V tabulkách je uveden počet obyvatel pro výchozí rok 1869 (první úřední sčítání) a dále jen pro roky vyznačující jednotlivá období (1890, 1910, 1930, 1950), neboť téměř ve všech případech tendence poklesu či vzrůstu obyvatel zachycená v uvedených letech zůstává nezměněna i v době mezi těmito daty. Uvažovaná obec byla hodnocena podle toho, kolikrát ve čtyřech obdobích zvětšila nebo zmenšila počet obyvatel. V pozorovaných čtyřech obdobích získávaly na počtu obce z nejbližšího sousedství Pardubic a pak obce na severu okresu stojící již zase pod vlivem Hradce Králové. K Pardubicům ovšem musíme počítat i tzv. Trojzávodí, které právě značně posiluje jejich hospodářský význam. Trojzávodím označujeme podniky v Semtíně, Rybitví a Doubravících.

Do další skupiny se řadí ty obce, které v uvedených obdobích vzrostly počtem obyvatel třikrát. Jsou to obce navazující převážně na severozápadě na skupinu první: Staré Hradiště, Ohrazenice, Doubravice, Srnojedy, Staré Čivice a Bohdaneč. Ostatní obce — vyjma již zmíněný sever okresu, získaly na počtu

obyvatel jen jednou nebo dvakrát ve čtyřech obdobích. Odtud se naopak obyvatelé stěhovali do Pardubic nebo jejich nejbližšího okolí. Tyto obce tvoří příčný pruh od Rohoznic k Lánům u Dašic, jakési předělové pásmo, za nímž již začíná mírně působit přitažlivost Hradce Králové. Nejslaběji vůbec se projevují obce ležící při hranicích okresu, zejména na severovýchodě. Dříteč zaznamenává úbytek obyvatel ve všech čtyřech obdobích. Podobný charakter má i Plich ležící při severozápadních hranicích okresu.

Z celkového počtu obcí, které zaznamenaly vzrůst obyvatelstva jen v jediném období, měla polovina obcí zisk v první etapě — v letech 1869—1890, tedy v době, kdy vliv rozvoje průmyslu ještě tak silně nepronikal do zemědělských obcí (18 případů — sedmkrát jindy než v prvním období). Jsou to obce ležící v největší vzdálenosti od Pardubic. Skupina obcí, které získávají ve všech čtyřech nebo třech obdobích, tvoří široký pruh probíhající přes Pardubice od severozápadu hranice okresu (Bohdaneč) na jihovýchod. V těchto částech okresu se soustřeďuje téměř všechen průmysl. Výjimku celého okresu tvoří Sezemice, jejichž počet obyvatel vykazuje ztrátu ve dvou obdobích: 1910—1930 a 1930—1950, přes to, že jsou v místě průmyslové podniky. Hlavní příčinou je ovšem blízkost a vzrůst Pardubic. Sezemice zaznamenávají vzrůst toliko ve dvou obdobích před první světovou válkou. Tři závody Chirana, Pragoděv a Botana, zaměstnávající podle stavu k 30. 6. 1958 500 pracovníků, existovaly již před první světovou válkou, i když v rozměrech daleko menších. Po první světové válce byl odtud značný odsun do bližšího okolí Pardubic, neboť poválečná konjunktura továren v městě k tomu lákala. V roce 1921 vykazuje obec malý úbytek, který se projevuje i v dalších sčítáních v roce 1930 a 1947. Teprve po roce 1947 se počet obyvatel mírně zvyšuje, ale v budoucnu asi značnějšího zvýšení nedosáhne, neboť vývoj v kratších obdobích ukazuje, že počet obyvatel bude se spíše stabilisovat, i když se dá mluvit o obci průmyslové (65 % činných pracuje v průmyslu a jen 10 % v zemědělství). Jen 1/3 činných v průmyslu pracuje v místě bydliště. Zajímavým případem jsou Opatovice, které mají slabou převahu v průmyslu pracujících nad službami. Zaznamenaly ztrátu obyvatel jen v jediném období (1930—1950). V místě bydliště pracuje nyní 38 % všech zaměstnaných v průmyslu a řemeslech, do vlastních Pardubic nikdo nedoždí, v Trojzávodí je zaměstnána téměř polovina obyvatel zaměstnaných v průmyslu. Vývoj však jistě ovlivní nová velká elektrárna.

2. Ještě citlivějším ukazatelem přitažlivosti jakékoliv obce jsou změny v počtu obyvatel v roce 1930—1947, kdy se výrazně projevil přesun Němců a důsledky osídlení pohraničí. Zvětšení počtu obyvatel kterékoliv obce v roce 1947 proti roku 1930 je výjimkou a zároveň důkazem nesporné hospodářské potence. Tímto úbytkem nebyly však postiženy jen malé obce, ale i větší, kde byly sice průmyslové podniky, ale jen takového rozsahu, že nemohly poskytnout práci všem činným, kteří v té obci bydleli. Ti pak ovšem dojížděli za prací do míst jiných. Příkladem toho právě jsou shora již zmíněné Sezemice a Opatovice a ze sousedních okresů obce Chrudim, Heřmanův Městec, Chrást, Rosice, Prachovice, Holice, Dašice, Moravany, Chvaletice, Urbanice aj.

V pardubickém okrese zaznamenávají vzrůst v letech 1930—1947 skoro výhradně obce ležící pod přímým vlivem Pardubic, tedy opět ty, které v pohybu obyvatel v letech 1869—1950 vykazují ve všech čtyřech nebo ve třech obdobích vzrůst. Výjimku tvoří na severu okresu Čeperka a Pohřebačka, které již jasně stojí pod vlivem Hradce Králové, kam dojíždí z Čeperky přes 80 % a z Pohřebačky 50 % pracujících v průmyslu a řemeslech. Obvod přímého vlivu

Pardubic (včetně Trojzávodí) vymezený podle vzrůstu obyvatel ve 4 nebo 3 obcích je tvořen širokým pruhem, který postupuje od severozápadu k jihovýchodu, zahrnuje obce: Bohdaneč, Rybitví, Doubravice, Ohrazenice, Srnojedy, Svítkov, Rosice, Trnová, Staré Hradiště, Popkovice, Pardubice, Studánka, Pardubičky, Nemošice, Černá za Bory, Ostřešany, Staré Čivice. Tento obvod zaujímá skoro přesnou třetinu plochy okresu a území města (33 %) a v roce 1950 v něm žilo 52 331 obyv. tj. 75 % obyvatelstva okresu a města. Toto nerovnoměrné rozdělení se objeví také v hustotě obyvatel. Vymezený obvod (95,5 km²) měl hustotu 548 obyvatel na 1 km², zbývající část jen 91 obyvatel. Obvod města se řadí mezi nejhustěji zalidněné oblasti státu, kdežto okres-venkov sám nedosahuje ani hustoty státu (97 obyv.) a ještě více zůstává pod průměrem hustoty v českých krajích (113 obyv.). Je sice samozřejmé, že hustota obvodu okamžitě klesne, jakmile z ní vyloučíme vlastní město (197 obyv./km²), ale přesto zůstává tak vysoká, že přesahuje daleko hustotu českých krajů, a to je právě důkazem vlivu města na vymezený obvod. (Při tomto výpočtu nebyly do města pojaty N. Jesenčany, neboť podle tohoto kritéria do obvodu nepatří).

Z hlediska pohybu obyvatelstva od roku 1869 rýsuje se pardubický obvod v podobě pruhu ve výměře 95,5 km² a 52 331 obyv. (1950). Pruh postupuje od sz. hranic k hranicím jv., přičemž Pardubice leží poněkud excentricky posunutý k jihovýchodní části obvodu.

Když srovnáme z tohoto hlediska Hradec Králové, vidíme, že zatímco vliv Pardubic se soustřeďuje do pásu, vliv Hradce do kruhu, v jehož středu zhruba leží vlastní město. Tento obvod je však větší téměř o 42 km² (133 km²) a má 60 234 obyvatel. Do toho jsou započteny 3 obce z pardubického okresu: Čeperka, Opatovice a Pohřebačka o výměře 27 km² s 2 411 obyv., které však stojí jasně pod vlivem Hradce. Pro další možnost srovnání uvádíme obce hradeckého okresu tvořící městem ovlivněný obvod, jež zabírají 24 % plochy okresu a vlastního města. Na této ploše žije z Hradeckého kraje 57 823 obyvatel, což je 66 % obyvatel; jestliže uvažujeme celý obvod včetně území z pardubického okresu, pak tento areál má hustotu 454 obyvatel. Na zbývající části hradeckého okresu (336 km²) žilo 32 773 obyvatel, s hustotou 98 obyvatel na 1 km². Jestliže vezmeme celý ovlivněný obvod zmenšený o vlastní Hradec Králové, pak tento má hustotu 190 obyvatel na 1 km². Srovnávání obou měst ukazuje, že pardubický obvod je menší než hradecký, žije na něm 75 % všeho obyvatelstva okresu a města, kdežto u Hradce 66 %.

Tab. 1.

Pohyb obyvatelstva v letech 1869—1950
okres Pardubice

Obec:	Výměra ha	Počet obyvatelstva:				
		1869	1890	1910	1930	1950
1. Pardubice	2 415	8 583	12 859	22 689	31 893	39 080
Pardubičky	255	196	234	840	1 371	1 643
Pardubice	1 900	8 197	12 367	20 419	28 846	35 463
N. Jesenčany	44	43	43	1 050	1 017	831
Studánka	216	147	214	380	659	1 143
2. Barchov	442	400	442	432	409	270
3. Bohdaneč	2 177	1 589	1 741	1 646	1 886	1 972
4. Bohumileč	366	220	211	246	238	202
5. Brozany	517	537	508	458	486	440
6. Bukovina	446	328	319	290	300	249

Obec:	Výměra ha	Počet obyvatelstva:				
		1869	1890	1910	1930	1950
7. Čeperka	1 476	453	556	592	709	841
8. Čepí	245	220	252	470	458	310
9. Černá u Bohd.	266	261	271	243	236	194
10. Černá za Bory	187	165	194	194	288	400
11. Dolany	646	651	674	604	606	512
12. Dražkov	280	193	221	208	179	127
13. Dražkovice	342	379	416	535	380	343
14. Drozdice	191	137	129	112	135	98
15. Dříteč	555	440	438	389	384	344
16. Dubany	174	u Dřevic	240	330	358	301
17. Doubravice	440	130	182	163	192	822
18. Hostovice	499	306	383	382	360	283
19. Hrádek	194	242	239	251	239	259
20. Hrobice	265	173	193	176	148	117
21. Jezbořice	437	339	428	374	391	301
22. Kladina	206	135	149	171	142	122
23. Křičeň	434	422	527	466	417	320
24. Kunětice	395	388	419	293	325	274
25. Lány na Dúl.	618	409	459	577	575	437
26. Lány u Dašic	388	244	327	330	322	160
27. Libišany	559	526	588	571	521	462
28. Lukovna	201	123	122	156	132	85
29. Mikulovice	225	288	474	435	341	477
30. Mnětice	460	384	404	431	416	345
31. Nemošice	462	323	548	821	961	1 171
32. Němčice	249	212	236	171	203	148
33. Ohrazenice	94	107	142	255	267	232
34. Opatovice n. L.	836	728	913	1 119	1 328	1 017
35. Ostřešany	664	902	928	1 082	1 101	975
36. Plch	96	268	211	200	187	155
37. Počaply	217	110	150	149	177	163
38. Podůlsany	329	288	312	260	299	226
39. Pohránov	231	97	115	113	113	96
40. Pohřebačka	391	299	351	505	528	553
41. Popkovice	231	187	247	561	593	707
42. Ráby	234	303	293	232	255	360
43. Rohoznice	349	317	317	336	342	284
44. Rosice	511	340	578	1 581	2 093	2 199
45. Rybitví	524	337	402	426	471	1 159
46. Sezemice	702	1 784	2 179	2 692	2 499	2 244
47. Spojil	176	193	216	202	164	169
48. Srch	419	347	475	444	488	467
49. Srnojedy	248	120	154	176	226	206
50. Staré Čivice	568	585	632	771	847	808
51. St. Hradiště	485	504	576	697	886	794
52. St. Jesenčany	367	297	423	343	387	284
53. St. Ždánice	547	804	947	805	734	647
54. Staročernsko	100	68	108	81	92	77
55. St. Mateřov	304	425	385	432	444	418
56. Stéblová	808	162	253	219	222	181
57. Svítkov	282	412	576	1 851	2 044	2 212
58. Trnová	303	250	345	400	409	425
59. Třebosice	318	259	312	284	237	180
60. Úhřetická Lhota	322	366	374	323	352	238
61. Újezd	345	197	250	216	198	167
62. V. Koloděje	388	290	247	280	288	245
63. Veská	191	136	125	106	89	102
64. Zminný	440	298	297	306	281	217
Celkem	28 777	30 980	38 982	52 653	63 361	69 673

Pohyb obyvatelstva v letech 1869—1950
okres Hradec Králové

Obec:	Výměra ha	Počet obyvatelstva:				
		1869	1890	1910	1930	1950
1. Hradec Králové	5 691	12 097	17 360	25 951	37 239	45 574
Hradec Králové	884	5 842	8 230	11 568	17 819	21 982
Kluky	130	164	164	296	601	571
Kukleny	393	1 457	2 796	3 443	4 486	4 093
Malšovice	246	640	934	1 400	1 519	1 631
Nový Hr. Král.	2 385	2 071	2 416	2 922	2 957	4 119
Pražské Předm.	517	800	1 583	4 618	6 925	9 749
Slezské Předm.	693	554	584	798	1 978	2 784
Třebeš	443	569	653	906	954	645
2. Běleč n. Orł.	1 882	353	361	340	294	239
3. Blešno	412	402	426	357	340	309
4. Eoharyně	463	598	585	516	458	371
5. Březhrad	278	311	354	465	541	558
6. Eřiza	227	358	325	321	314	240
7. Bukovina	555	325	337	353	341	187
8. Černilov	1 723	1 806	2 049	1 984	1 873	1 417
9. Čistěves	260	188	207	209	200	113
10. Dívec	350	257	240	262	254	170
11. Dlouhé Dvory	198	160	156	132	152	138
12. Dobřenice	782	689	724	717	683	625
13. Dohalice	287	657	502	532	442	351
14. Dol. Přím.	433	555	587	515	440	328
15. Hor. Přím.	290	159	176	164	167	132
16. Hor. Dohalice	159	●	165	129	187	98
17. Hrádek	276	281	259	261	254	205
18. Hřibsko	268	283	334	334	305	218
19. Hubenice	120	110	129	122	114	93
20. Hvozdice	215	222	211	200	239	180
21. Chlum	202	361	283	311	326	225
22. Jeníkovice	741	575	918	1 005	828	672
23. Krásnice	193	174	193	194	206	136
24. Kratonohy	677	693	721	606	644	580
25. Krňovice	166	178	133	131	122	109
26. Kunčice	592	387	488	488	395	337
27. Lhota p. Lib.	704	639	717	676	725	594
28. Libčany	356	599	611	606	628	531
29. Libníkovice	320	290	301	279	271	196
30. Librantice	653	656	680	653	595	455
31. Lípa	296	226	247	229	196	142
32. Lochenice	618	822	866	746	833	614
33. Lubno	534	446	384	410	332	257
34. Malšova Lhota	171	261	283	347	507	501
35. Michnovka	457	180	202	170	177	151
36. Mokrovousy	487	342	403	326	409	355
37. Nedělišťe	585	546	509	543	554	378
38. Nechanice	473	2 017	1 652	2 071	1 639	1 299
39. Nepasice	445	377	390	359	352	287
40. Obědovice	396	333	455	376	400	329
41. Osice	460	483	555	521	451	390
42. Osičky	357	294	307	295	290	223
43. Piletice	304	189	198	236	209	138
44. Plačice	700	517	618	679	688	500
45. Plotiště n. L.	837	1 855	2 230	2 872	3 653	3 748
46. Polánky n. Děd.	393	367	365	383	398	304
47. Polizy	152	111	109	91	95	82
48. Popovice	200	184	168	151	123	103

Obec:	Výměra ha	Počet obyvatelstva:				
		1869	1890	1910	1930	1950
49. Pouchov	274	771	935	1 232	1 790	1 050
50. Praskačka	448	379	507	641	702	603
51. Probluz	361	268	256	308	343	254
52. Předměřice n. L.	549	859	930	1 351	1 636	1 397
53. Puchlovice	245	313	283	261	254	183
54. Radíkovice	383	234	220	217	179	152
55. Radostov	389	227	210	226	181	168
56. Rosnice	422	367	425	404	378	270
57. Roudnice	1 076	896	959	882	862	604
58. Roudnička	213	177	220	309	307	243
59. Rozběřice	209	311	299	264	286	222
60. Rusek	478	385	382	364	418	374
61. Sedlice	365	213	267	310	314	242
62. Skalička	247	176	221	190	199	154
63. Slatina	959	838	718	726	758	631
64. Sobětuš	222	381	200	176	169	138
65. Sovětice	459	402	470	439	538	401
66. St. Nechanice	827	577	549	622	514	364
67. Stěžery	630	772	906	931	1 092	893
68. Stěžírky	336	273	291	289	249	198
69. Střezetice	284	303	272	257	262	219
70. Světí	320	428	434	447	428	411
71. Svinary	370	266	262	263	255	247
72. Svob. Dvory	697	1 217	1 676	2 231	2 758	2 244
73. Syrovátka	182	354	384	364	434	372
74. Štěnkov	286	227	238	203	208	209
75. Těchlovice	345	561	548	505	505	361
76. Trávník	138	120	133	128	136	117
77. Trnava	465	260	295	243	208	166
78. Třebechovice pod Orebem	749	3 330	3 233	3 754	4 242	4 354
79. Třesovice	274	473	516	420	382	312
80. Tůně	150	●	161	151	123	119
81. Újezd	293	347	381	345	306	221
82. Urbanice	271	235	271	288	294	254
83. Vlčkovice	278	273	258	276	325	228
84. Všestary	262	341	453	404	410	402
85. Výrava	850	777	788	729	678	486
86. Vysoká n. L.	1 533	785	919	795	737	619
87. Zvíkov	246	239	244	243	208	144
88. Želí	152	107	114	95	110	73
Celkem	44 575	53 654	61 301	71 901	85 061	85 286

Vymezení obvodu podle pohybu obyvatelstva má charakter dlouhodobý, ale denní dojíždění za prací má charakter současnosti. Změna v hospodářských poměrech se projeví v dojíždění ovšem rychleji a výrazněji než v pohybu obyvatelstva, kdy se uplatní i řada jiných okolností, hlavně otázka zaměstnání a bytu. Data, která byla k dispozici, jsou jen pro rok 1955 za okres Pardubice.

a) Při analýze dojíždění do práce šel postup dvojím způsobem, a to především pokud jde o vymezení cíle těchto denních migrací; jednou uvažujeme pouze dnešní obec Pardubice, v druhém případě přidáváme k obci ještě Trojzávodí. Pokud jde o základ určujícího podílu, počítáme jej jednak pouze z činného obyvatelstva nezemědělského, jednak ze všeho činného obyvatelstva. Určující podíl sám vymezujeme při obojím základu 50 %, i když jsme si vědomi, že pro tak malou aglomeraci je to podíl poměrně vysoký, zvláště pokud jde

o druhý základ; nicméně z důvodu srovnatelnosti je vymezena výše podílu stejně. Takové obce, které sice mají více než polovinu zaměstnaných v Pardubicích, ale územně nehraničí s vymezeným obvodem a jsou přerušeny územím obcí majících menší podíl v dojízdce za prací do města, nejsou rovněž uvažovány. Patří sem Plch, Kříčeň, Staré Ždánice, Černá u Bohdanče, Barchov a Újezd. Všechny tyto obce jsou od města nejvíce vzdáleny a mají značnou převahu pracujících v zemědělství s výjimkou Černé u Bohdanče, kde průmyslové obyvatelstvo (53 %) převahuje nad zemědělským (43 %). Jestliže vezmeme v úvahu osoby činné jen v oborech nezemědělských, pak vliv vlastního města se projeví toliko ve východním sousedství Pardubic, zatímco západní polovina je naprosto vázána Trojzávodím. Silný podíl zemědělsky činných osob ovšem zmenšuje základ pro výpočet dojízdky za prací a zkresluje pak skutečný stav. Správnější obraz vazby obcí na město nám ukáže podíl dojíždějících ze všech zaměstnaných. V tomto případě se vliv města projevuje jen u nejbližších obcí. Ve třech případech (Svítkov, Nemošice a Čepí) pracuje přes polovinu všech činných ve vlastních Pardubicích, u ostatních nejbližších obcí je to 30–40 % všech zaměstnaných. Vidíme tedy, že vliv vlastního města nečiní žádnou výjimku oproti ostatním našim městům zhruba stejné velikosti. Projevuje se tu jen přímá závislost na vzdálenosti od centra. V tomto případě vzali jsme pro vymezení ovlivněného území za určující podíl 30 % všech činných. Toto území tvoří kruh o ploše 78 km², v jehož středu leží Pardubice. Sem patří obce: Nemošice, Staré Jesenčany, Popkovice, Svítkov, Rosice, Trnová, Pohránov, Ohrazenice, Staré Hradiště, Srch, Brozany, Ráby, Počáply, Černá za Bory a Drozdice. V kruhovitě vymezené oblasti leží i 6 obcí, z nichž nalézá v Pardubicích obživu pod 30 % všech zaměstnaných: Spožil, Staročernsko, Veská, Sezemice, Kunětice, Srnojedy. Všechny obce uvedené kruhu patří určitou měrou do sféry Pardubicemi ovlivněného území.

b) Považujeme-li za cíl dojízdky Pardubice a Trojzávodí a vyloučíme zaměstnané v zemědělství, pak naprostá převaha obcí v okrese má přes polovinu pracujících zaměstnaných v městě a Trojzávodí. S výjimkou čtyř obcí (Lány u Dašic, Hostovice, Jezbořice a Trnová) je to celý jih a severozápad okresu. Toliko severovýchodní cíp okresu má v dojízdce zaměstnaných spád jinam, převážně do Hradce Králové. Hranice dělicí tyto dvě oblasti je totožná s hranicí uvedenou ve stati o vlivu Pardubic na růst blízkých obcí; jde od Rohoznic při severozápadních hranicích na Lány u Dašic při jihovýchodních hranicích okresu. Výjimku tvoří Újezd a Dřiteč, které leží již v oblasti severovýchodu a nestojí pod vlivem Hradce Králové. Jde o obce zemědělské, kde podíl pracujících v průmyslu tvoří jen několik málo osob a tím procentuální vyjádření dojízdky je zkresleno a dosahuje např. u Újezdu víc než 95 % a ve skutečnosti do Pardubic dojíždí jen 7 pracovníků. Správnějším ukazatelem bude podíl ze všech pracujících té které obce, kteří dojíždějí denně za prací do Pardubic a Trojzávodí. V tomto případě se nám okruh vlivu značně zmenší. Postupujeme-li stejným způsobem a uvažujeme-li jen ty obce, kde přes polovinu pracujících dojíždí denně za prací, pak se oblast vlivu protáhne proti případu, kdy byly Pardubice uvažovány samostatně směrem severozápadním a znovu se nám objeví onen pás, s nímž se setkáváme ve stati o pohybu obyvatelstva od r. 1869. Okrajové vesnice na jihu západě i jihovýchodě nejvíce vzdálené od Pardubic a Trojzávodí mají malý podíl na dojízdce (pod 20 %). Ve vymezeném pásu jedinou obcí, z níž dojíždí do Pardubic a Trojzávodí pod 40 %, je Trnová, mimo pásmo s větší dojíždkou je Čepí (přes 60 %) a okrajové oblasti se jen dotýká obec

Sezemice (přes 50 %). U Trnové, dříve ryze zemědělské obce, se dá jen těžko vysvětlit onen poměrně malý podíl. Bude to asi tradiční averze proti zaměstnání v blízké továrně a kdysi těžké a nebezpečné práci v ní. Do vymezeného území patří Bohdaneč, Černá u Bohdanče, Rybitví, Blahňkovská Lhotka, Doubravice, Ohrazenice, Rosice, Svítkov, Vojkovice, Staré Jesenčany, Dražkovice, Nemošice, Ráby, Staré Hradiště, Sezemice a Trnová. Tato oblast měřící 83,02 km² měla v roce 1950 16 164 obyvatel, zatímco na zbývající část okresu připadá 180 km² s 13 679 obyvateli. Jestliže do oblasti započteme i vlastní město, pak území se zvětší na 107,17 km² a počet obyvatel na 56 044 (1950).

Nezbytnou podmínkou hromadné dojížděky do práce je veřejná autobusová doprava. Proto je také podrobena rozboru pro oba kraje, Pardubický i Hradecký, přičemž hlavní pozornost platila Pardubicům. Bohužel jsme nemohli přihlížet k autobusům průmyslových podniků pro svážení vlastních zaměstnanců.

Násavná oblast města byla stanovena volbou mezných bodů v těch obcích, z nichž dojede autobus do Pardubic před osmou hodinou. U většiny linek to bývají konečné stanice. Jestliže na uvažované trati nevyjíždí takovýto ranní autobus z konečné stanice, je vzata za mezný bod obec, kde se zvyšuje autobusová frekvence na trati a odkud dostihuje ranní autobus Pardubice před osmou hodinou. Spojení těchto mezných bodů tvoří hranice území, z něhož dojíždějí občané buď za zaměstnáním nebo na nákup, za úředními záležitostmi atd. Hranice omezující toto území není výslednicí mechanicky spojených mezných bodů, je tu snaha vésti je zeměpisně; to znamená, že v úvahu je vzata dosažitelnost obcí k autobusové stanici našeho nebo sousedního území a dále průběh autobusových tratí v blízkosti hranice. V případě, že mezný bod je stanicí, z níž vycházejí tratě ranních autobusů do dvou nebo i více měst, pak hranice je vedena touto obcí. Je-li ovšem třeba z určitých důvodů rozhodnout příslušnost obce k tomu či onomu území, pak bude rozhodující denní dojíždění za práci.

Pro stanovení mezných bodů bylo použito frekvence jednoho normálního pracovního dne podle autobusového jízdního řádu ČSAD 1958—1959. Vzhledem k danému úkolu jsou ve frekvenci zachyceny pouze pravidelné autobusové linky. Nejsou uvažovány spoje ve dnech pracovního klidu, před a po dnech pracovního klidu, místní doprava, dálková doprava, autobusy průmyslových podniků pro svážení vlastních zaměstnanců a u ostatních měst také autobusy, které městem jen projíždějí. Analýza ukázala, že v násavné oblasti města je 516 km autobusových linek. Je ovšem třeba upozornit na to, že určitá linka nemá vždy stejnou délku, neboť některé její autobusové spoje činí zajížděku, aby tak byly pojaty do dopravy i obce ležící poněkud stranou. Délka 516 km je součtem délek nejkratších spojů na uvažované lince. Do celkové kilometráže nejsou zahrnuty autobusové spoje, o nichž byla zmínka shora. Z celkové délky linek Pardubického kraje (3 157 km) připadá na uvažované území 16,3 %.

Nejvyšší frekvenci mají obce, kde se sbíhá více linek z několika směrů. Vymezené území překračuje značně plochu pardubického okresu. Zahrnuje celý okres Holice až na úzký pruh při jv. hranici okresu, západní část a úzký pruh při severovýchodní hranici chrudimského okresu. Toto území je větší než vlastní okres o více než 300 km². Pardubice mají s tímto územím denně spojení 333 autobusy, při tom do města přijíždí před 8 hodinou 64 autobusů a po této době 101, z Pardubic denně odjíždí 168 autobusů. Srovnáme-li z tohoto hlediska Pardubice s ostatními okresními městy kraje, zůstávají tato pochopitelně daleko za Pardubicemi. Nejvíce se Pardubicům blíží Chrudim se 175 autobusy, ostatní

Bývalý kraj Pardubice

Tab. 3

Místo:	Celkem spojů autobusových	z toho:		Počet linek o délce (v km):									
		do města dojíždí	z města odjíždí	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50
Pardubice	333	165	168	0	2	3	4	4	7	2	1	0	0
Čáslav	129	64	65	0	0	1	6	2	3	3	0	0	0
Hlinsko	141	71	70	0	0	3	3	2	0	1	0	0	0
Holice	52	26	26	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
Laňškroun	94	46	48	0	0	0	5	3	2	0	0	0	0
Chotěboř	118	60	58	0	0	0	3	4	4	0	1	0	0
Chrudim	175	89	86	0	2	2	6	4	1	1	0	0	0
Litomyšl	109	56	53	0	0	1	1	4	1	2	0	0	0
Polička	101	51	22	0	0	2	1	3	1	1	1	0	0
Přelouč	123	62	61	0	1	0	5	3	3	1	0	0	0
Ústí n. Orl.	127	66	61	0	0	1	0	2	3	2	0	0	0
Vysoké Mýto	113	58	55	0	1	0	3	1	0	2	1	0	1
				Celkem	6	14	38	33	26	15	4	1	1 = 138

Z dojíždějících autobusů do města huje města před 8. hod.

Bývalý kraj Hradec Králové

Tab. 4

Místo:	Celkem spojů autobusových	z toho:		Počet linek o délce (v km):									
		do města dojíždí	z města odjíždí	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50
Hradec Králové	187	96	91	0	0	1	7	3	3	1	2	0	0
Broumov	54	28	26	0	4	0	0	1	0	0	1	0	0
Dobruška	94	47	47	0	1	4	1	2	1	1	1	0	0
Dvůr Králové	146	72	74	0	1	2	1	5	1	1	0	0	0
Hořice	67	33	34	0	0	0	4	2	1	0	0	0	0
Jaroměř	88	44	44	1	0	2	0	2	2	0	1	0	1
Jičín	110	56	54	0	0	3	6	1	1	1	0	0	0
Náchod	139	71	68	0	0	5	3	3	3	1	1	0	0
Nová Paka	70	34	36	0	3	1	1	1	0	0	0	0	0
Nový Bydžov	110	55	55	0	0	2	2	2	3	1	0	0	0
Rychnov n. Kn.	97	47	50	0	2	2	0	3	3	0	1	0	0
Trutnov	160	81	79	0	0	2	3	5	0	0	0	0	0
Vrchlabí	155	78	77	0	1	2	5	1	0	2	0	0	0
Žamberk	67	35	32	0	1	0	2	2	1	0	1	0	0
				Celkem	1	13	26	35	32	15	9	2	1 = 144

Z dojíždějících autobusů do města huje města před 8. hod.

města mají jen něco málo přes 100 denních spojů (viz tabulku 3). Když srovnáme obě sousední bývalá krajská města ukáže se, že Hradec Králové má jen nadpoloviční počet (187) denních spojů a ve zhruba stejném poměru zůstává počet autobusů dostihujících města před osmou hodinou (40) (tabulka 4). Z toho se dá usuzovat o rychleji rostoucím průmyslu v Pardubicích než v Hradci Králové, což má přímý vliv na dojížďku, neboť je třeba stále více pracovních sil, než skýtá město a než zatím zajišťuje bytová výstavba. Pokud se týká délky jednotlivých uvažovaných linek pak v obou krajích zůstává jejich poměr zhruba stejný, nejvíce je linek v délce 16—20 km a 21—25 km.

Důležitost autobusové dopravy vyplývá i z její značné převahy nad osobní dopravou železniční. V bývalém Pardubickém kraji je poměr délky železničních tratí k autobusovým 1 : 10. Linky, které z uvedených hledisek uvažujeme, měří v Pardubickém 3 157 km, zatímco u železnic můžeme mluvit o 10 tratích s celkovou délkou 327 km v tomto kraji. Konečně autobusová doprava velmi dobře ilustruje dojíždění do práce. Údaje z 1. 1. 1957 hovoří o tom, že z celkového počtu 6 855 osob dojíždějících za prací do Pardubic připadá na autobus 60 %, na železnici 31 %, na motocykl 1 %, na kolo 8 %. I když se poměr způsobu dopravy mění, vždy na prvním místě zůstává autobusová doprava. Např. u Lanškrouna připadá na dojížďku autobusem 72 %, vlakem 9 %, motocyklem 4 %, na kole 15 % (roku 1956). Konečně omezíme-li prostor, z něhož dojíždějí pracující do Pardubic jen na vlastní okres, pak připadá na autobus 68 %, na vlak 15 %, na motocykl 2 % a na kolo 15 %.

Analýza autobusové dopravy všeobecně pojatá je nutným dokreslením dopravní situace a dojíždění za denní práci. Pro vymezení oblasti přímo závislé na městě se jí použít nedá. Lze ji však aplikovat pro vymezení větších, dokonce rozsáhlejších oblastí než je samo území okresu. Vysoká frekvence autobusových tratí v blízkosti města může být rovněž jen potvrzením závěrů vyplývajících z analýzy o závislosti jednotlivých obcí na Pardubicích podle podílu činných pracovníků ve městě. Zvýšení frekvence je v první řadě výsledkem soustředění více tratí a jejich další pokračování po jedné společné komunikaci. Při řešení daného úkolu bylo nutno se s ní zabývat, neboť může být také jedním z ukazatelů při plánování, jak provést další rozmístění výroby nebo přeměnit hranice oblastí (okresů). Tyto změny by se ovšem opět promítly do vymezení městem ovlivněného území.

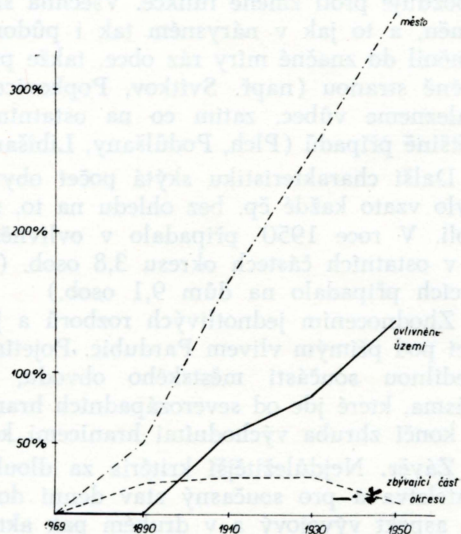
Vzájemným srovnáním výsledků předcházejících statí dospěl jsem k definitivnímu vymezení území (viz mapu), které je tvořeno celkem 11 obcemi: Bohdaneč, Doubravice, Nemošice, Ohrazenice, Popkovice, Rosice, Rybitví, Srnojedy, Staré Hradiště, Svítkov a Trnová. Toliko snaha o určitou ucelenost vedla k tomu, že do území jsou zahrnuty dvě malé obce Ohrazenice (232 obyv., 1950) a Srnojedy (206 obyv., 1950), které podle uvedených kritérií by do oblasti nepatřily. Vymezené území a Pardubice-město měří 85,5 km² a v roce 1950 na něm žilo 52 335 obyv. Zabírá tedy 30 % okresu a bylo na něm soustředěno 75 % obyvatel. Vlastní území (11 obcí) je ovšem nutno pojímat bez Pardubice-města, neboť jen tak se nám projeví skutečné rozdíly mezi územím stojícím pod přímým vlivem města a ostatními územími okresu. Zabírá plochu 61,24 km² a žilo na něm 11 899 obyvatel, tj. 23 % plochy okresu a 39 % obyvatel. Hustota obyvatelstva dosáhla 172 osob na 1 km² proti zbývajícím částem okresu s hustotou 93 obyvatel.

Jestliže se podíváme na tyto tři oblasti: ovlivněné území, zbývajících částí okresu a město pod zorným úhlem vývoje, vidíme, že největší růst vykazují Pardubice,

Pardubičky, Nové Jesenčany a Studánka), a to proti roku 1869 vzrůst o 355 %, v roce 1869 měly 8 583 obyvatel, 1890 12 859, 1910 22 689, 1930 31 893 a 1950 39 080 obyvatel; na druhém místě, rovněž s velkým vzrůstem obyvatel je ovlivněné území se vzrůstem 118 %, v r. 1869 5469, 1890 5491, 1910 8577, 1930 10 028 a 1950 11 899 obyvatel. Nepatrně se zvětšilo naproti tomu obyvatelstvo zbývajících částí okresu, o 10 % — 1869 16 928, 1890 20 632, 1910 21 387, 1930 21 450 a 1950 18 694 obyvatel. Poslední období 1930—1950 dokonce vykazuje úbytek. Rovněž značné rozdíly jsou v rychlosti vzrůstu v uvedených třech oblastech (viz graf). Největší a vcelku i nejpravidelnější přírůstek obyvatel zaznamenávají Pardubice, kde se slučovala funkce politická, administrativní, kulturní i průmyslová. Menší pravidelnost pozorujeme u ovlivněného území, kde byl rychlejší vzrůst na začátku druhé poloviny 19. století, kdy začal být budován průmysl. Zbývajících částí okresu nese v posledních letech všechny charakteristické znaky oblasti s převládajícím zemědělstvím, na začátku mírný vzestup obyvatelstva, pak určitá stagnace nebo jen zcela nepatrný přírůstek a konečně pokles obyvatel.

Území ovlivněné Pardubicemi.

Pohyb obyvatelstva v letech 1869—1950.

Velmi důležitým znakem rozdílu je zaměstnání obyvatelstva. V uvedených 11 obcích jako celku naprosto převládá průmysl, v němž pracuje 74,2 % všech zaměstnaných, na zemědělství připadá 20,2 % a na ostatní druhy zaměstnání 5,5 %. Mnohem vyrovnanější je poměr v ostatních obcích okresu, tam má převahu zemědělství s 51,1 % nad průmyslem, kterému se věnovalo 41,6 % všech pracujících. Nejmenší podíl patří ostatním zaměstnáním 6,5 %. Pro výpočty zaměstnanosti obyvatelstva bylo zde použito podkladů z roku 1956, které dala k dispozici plánování komise ONV Pardubice.

Na tomto území je soustředěno skoro 90 % (88,9 %) průmyslu pardubického okresu podle počtu zaměstnaných k 30. 6. 1958 a toliko ve třech obcích má zemědělské obyvatelstvo převahu nad pracujícími v průmyslu: Nemošice, Srno-

jedy a Staré Hradiště (roku 1956), zatímco na ostatním území okresu mají na prostou převahu obce zemědělské. Jiný obraz však dostaneme, vezmeme-li v úvahu ty složky ze zemědělství, které bývají výrazným znakem blízkosti města tj. pěstování zeleniny a dobytka. V uvažované oblasti připadá na zemědělskou půdu celého okresu 16 %, hovězí dobytek se podílí 14 %, z orné půdy okresu patří sem 15 %. Vepřový dobytek se však podílí jen 11 %. Když tento poměr vyjádříme počtem kusů připadajících na 100 ha půdy, zjistíme, že v území připadá na 100 ha zemědělské půdy 62 kusů hovězího dobytka, ve zbývajících částech okresu 75 kusů. Tento nepoměr se však ještě zvýší u vepřového dobytka: v území připadá na 100 ha orné půdy 102 kusů zatímco v ostatních částech okresu 136 vepřů. I když se blíží vymezené území svým charakterem předměstskému rázu, spíše by mu charakterově příslušely znaky příměstské oblasti. I podíl zastavěné a neplodné půdy ho přibližují městu, neboť 43 % této půdy z celého okresu připadá na oněch 11 obcí.

Rovněž v sídelně zeměpisných poměrech mezi vymezeným územím a zbývajících částí okresu jsou rozdíly. Každé sídlo je výrazem své funkce a jakmile se změní funkce, změní se i charakter obce. Ovšem změna v sídle se pochopitelně opožďuje proti změně funkce. Všechna sídla vymezené oblasti doznala značných změn, a to jak v nárysném tak i půdorysném uspořádání. Silný stavební růst změnil do značné míry ráz obce, takže původní jádro téměř všech obcí stojí více méně stranou (např. Svítkov, Popkovice, Rosice aj.) a původní formy tu nenalezneme vůbec, zatím co na ostatním území okresu zůstaly zachovány ve většině případů (Plech, Podůlsany, Libišany).

Další charakteristiku skýtá počet obyvatel připadající na dům. Jako „dům“ bylo vzato každé čp. bez ohledu na to, zda v době šetření bylo obydleno či nikoli. V roce 1950 připadalo v ovlivněném území na každý dům 5,7 osob a v ostatních částech okresu 3,8 osob. (Pro možnost srovnání: v městě Pardubicích připadalo na dům 9,1 osob.)

Zhodnocením jednotlivých rozborů a jejich syntézí rýsuje se nám areál, stojící pod přímým vlivem Pardubic. Pojetím Trojzávodí do Pardubic, které je dnes nedílnou součástí městského obvodu, nabývá toto území protaženého tvaru pásma, které jde od severozápadních hranic okresu (od Bohdanče) k jihovýchodu a končí zhruba východními hranicemi katastru Pardubic.

Závěr. Nejdůležitější kritéria za dlouhý časový úsek nám dává pohyb obyvatelstva a pro současný stav denní dojíždění do práce. V prvním případě je to aspekt vývojový a v druhém pak aktuální. Období 1869—1950 bylo rozděleno na čtyři časové úseky. Velikostí počtu obyvatel v jednotlivých obcích okresu ve čtyřech dvacetiletých obdobích jsme získali přehled o růstu či poklesu obyvatel. Průmyslové obce, které vykazovaly ve všech čtyřech anebo třech obdobích růst obyvatelstva a leží poblíže města, jsme začlenili do přímé sféry Pardubic. Tyto obce pak vytvořily území, které je hlavní vymezenou závislou oblastí. Ještě citlivějším ukazatelem je srovnání počtu obyvatel v roce 1930 a v roce 1947, které nám rovněž potvrzuje správnost vymezení. Dalším kritériem byla denní dojíždka za prací do Pardubic včetně Trojzávodí. Do území jsme pojali ty obce, kde nejméně polovina všech pracujících dojíždí. Tímto způsobem vzniklo území, jehož obce jsou v současné době hospodářsky závislé na městě. S menšími změnami na severovýchodě a jihu kryje se s předcházejícími výsledky. Metoda vycházející ze svázání dopravy autobusové měla pro nás jen důležitý význam pomocný, jinak je vhodnější jen pro vymezení větších celků—okresů.

Ve všech případech srovnání charakteristik ovlivněného území (11 obcí) s ostatní částí okresu se projevuje jasně vyhraněný rozdíl. Je to v hustotě obyvatel (ovlivněné území má hustotu 172 obyvatel na 1 km² a zbývající část okresu 93), v růstu obyvatel (118 % proti roku 1869 — 10 %), v zaměstnání obyvatelstva (74,2 % v průmyslu a 20,2 % v zemědělství — 41,6 a 51,1 %), v sídelně zeměpisných poměrech (velké změny v půdorysném a nárysném uspořádání — nepatrné změny), v počtu obyvatel připadajících na dům (6 osob — 4). Rovněž nalezneme rozdíly při srovnání zemědělské výroby, ovšem proti očekávání v opačném smyslu, než bychom očekávali (na 100 ha orné půdy připadá 62 kusů hovězího a 102 vepřového dobytka — 75 a 136).

Definitivní vymezení ovlivněného území tvořeného 11 obcemi nese do značné míry znaky příměstské oblasti. Aby se celkový ráz oblasti ještě více přiblížil pojmu příměstské oblasti, měla by být učiněna určitá opatření. Tak např. by zde měla být rekreace pro denní odpočinek, skladiště sloužící továrnám města, garáže pro veřejnou autobusovou dopravu, zpracování mléka, jatky atd. Přitom nesmíme zapomínat, že v zemědělské výrobě charakteristické pro příměstské oblasti má Pardubicko celkem zvláštní postavení: blízké horské zázemí, které musí zásobovat zeleninou a ovocem, zejména ranou zeleninou a bramborami, a dále pak velmi rychlé železniční spojení s Prahou umožňuje opět dodávat tyto produkty i do hlavního města. Není třeba proto počítat u ovlivněného území se zvláštním zvýšením speciální zemědělské výroby, neboť tuto funkci velmi dobře plní širší okolí. Bude tedy jen správně postupně uskutečnit vybavenost, která náleží příměstské oblasti.

V první řadě je nutné vymezit hranici vlastního města proti ovlivněnému území a stanovit opatření, která se v budoucnu uskuteční, aby obojí — město i ovlivněné území — plnily pokud možno nejlépe svoji funkci. Vymezení oblasti a stanovení opatření musí však být bezpodmínečně provedeno v úzké spolupráci se zeměpisci a příslušnými orgány národních výborů obcí, města, okresu i kraje.

THE AREA NEIGHBOURING PARDUBICE

A continuous and intense increase of industrial production at Pardubice — especially of the chemical industry — has greatly influenced the whole environment of the city. In socialist states, the planned economy is concerned not merely with the development of the industrial plants themselves, but also controls the construction and development of their entire environment. There are two primary and three secondary criteria that influence more or less the situation in the Pardubice area. The primary criteria have been the continuous increase of population for the 80 years, and the everyday transport of a large number of working people to and from their work in Pardubice. The secondary criteria were the increase of population between 1930—1947, the housing-geographical aspect and the bus service. The delimitation of the area according to the migration of inhabitants has taken a considerable time to be accomplished. On the other hand, the everyday transport of workers to and from Pardubice is of a recent character.

The 80 years long period of increase number of population has been divided into 4 periods by 20—21 years: 1869—1890, 1890—1910, 1910—1930, 1930—1950. Each of the villages lying in close proximity of Pardubice has been considered separately according to how many times the number of its inhabitants increased or decreased during the above four periods. In all four periods, villages situated in close neighbourhood of Pardubice recorded an increase of population. In another six villages farther to the North-West, population increased in number in three periods. Other villages in the Pardubice district multiplied the number of their inhabitants approximately twice, those near the boundary of the district merely once or even recorded a slight decrease. As an exception may be regarded the northern part of the district where a considerable influence of Hradec Králové has made itself felt.

When analysing the journeying of workers to and from their work, we must consider it from two different viewpoints: in the first case, the final destination is the very town of Pardubice. In the second, also the neighbouring industrial chemical plants are implied.

If we consider the town of Pardubice as the place of destination, we discover that the influence exercised upon its environs approaches that of other Czechoslovak town of approximately the same size. It depends upon the distance from the town's centre. The area in question measures 78 km² with Pardubice lying in its centre. If the term „destination“ is to involve also the adjoining chemical plants, the range of influence will automatically extend farther northwest. The area measures 80 km² and has 16164 inhabitants (1950), meanwhile the remaining part of the district has 180 km² with 13678 inhabitants. Together with the area covered by the town, it will enlarge to 107 km² with 56044 inhabitants (1950). This area corresponds roughly to the territory whose boundaries were marked out by the migration of population between 1869—1950.

As secondary criteria may be considered changes in number of inhabitants performed between 1930 and 1947, caused on the hand by the evacuation of Germans from our country, on the other, by the consequent planting of new population in the evacuated areas. Any increase in number of inhabitants in villages in 1947 — compared with 1930 — may be regarded as an exception and consequently as a concrete proof of an enormous economic boom. In the Pardubice district only those villages under direct influence of the town recorded an increase in population between 1930 and 1947.

The public bus service is no doubt the most essential means in the mass-transport of workers to their work. Consequently, it has been subjected to a detailed analysis all over the Pardubice area. The „collecting“ area was determined by stating extreme points in villages from which the bus arrives at the town of Pardubice before 8 a. m. In the majority of cases they are identical with the terminal stations. The points were determined according to the amount of traffic going on a normal working day. The prime importance of the bus service is best evidenced by the fact that out of the total number of people coming to work in Pardubice, 60 % go by bus, 31 % by train, 1 % by motorcycle and 8 % by bicycle. An analysis of the bus service will help to complete the general idea of the extent of the bus traffic and the transport of workers. It cannot, of course, be used in the determination of the area surrounding the town. It may, however, be helpful in the determination of areas lying farther off the town. The network of the bus lines is thickest in the closest neighbourhood of Pardubice. It is due to the concentration of a whole number of lines. Villages, under direct influence of Pardubice, have changed completely, meanwhile those farther-off have only slightly altered.

The results achieved in the above-mentioned analyses permit us to determine the area most influenced by Pardubice. It stretches in the form of a zone from northwest to southeast (see map) and includes 11 villages. The town of Pardubice is situated more to the South-East. The area — not including the town — covers 61 km², i. e. 23 % of the territory of the whole district. In 1950 it had 11899 inhabitants (39 %). If we include the town, the area measures 85,5 km² with 52635 inhabitants, i. e. 30 % of the total area of the district and 75 % of the population. The density of inhabitants is 172 people on a square kilometer compared with 93 people in the remaining parts of the district. The approximate number of people living at one house is 6 in the area closest to the town, 4 in other parts of the district and 9 in the town. The majority of inhabitants work in industry (1956 — 74,2 %). 20,2 % are employed in agriculture and only 5,5 % take up some other profession. Judging by the number of workers, nearly 90 % of all industry in the Pardubice district is concentrated in the town of Pardubice and its closest environs. Compared with 1869, the number of inhabitants has increased by 118 %, in the town by 350 % and in the remaining parts of the district by 10 % (see graph). There are certain irregularities in the agricultural production. Meanwhile there are 62 head of cattle and 102 head of swine on 100 ha arable land in the close environs of Pardubice, there are 75 head of cattle and 136 head of swine on 100 ha in the remaining parts of the district, which naturally would be expected to be the other way about.

The area adjoining the town displays already all the characteristic qualities of a future suburb. However, as far as the agricultural production typical of suburban areas is concerned, the Pardubice area supplies with vegetables and fruits — especially early and perfectly working toes — not only the near-by foot-hill area but — thanks to a swift and perfectly working railway communication with Prague — also the capital. No marked increase in special agricultural production in the suburban area is necessary since the wide environment counterbalances with its supplies any possible shortage that may temporarily arise. The main task remains to see to it that all the planned construction in this area is carried out and converted into fact as soon as possible.